

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ

ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΤΟΣ Α΄.-ΤΟΜΟΣ Α΄.

(Ὅτι ἐστὶ περὶ τοῦ ἄν ὀσιωτέρου ἀνθρώπου
βουλευσάτω ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οἰκείων. (Πλάτ. Θιάγης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Κ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

—
1879

μος δὲ ὁ Ζ' προτρέπει πάντας νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν κανονικῶν συγγραφέων. — Ὁ Ἅγιος Γάλλος ἐπίσης παρακαμᾷζει.

§ 418.

Ἔρχονται αἰ σταυροφορίαι, σὺν αὐταῖς ἄρχεται ἡ διάδοσις τῆς παιδείας καὶ μορφώσεως ὄχι πλέον μόνο εἰς τοὺς κληρικούς ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Λαϊκούς. — Ἡ μέση τάξις τῶν πολιτῶν ἐκτιμᾶται πρεπόντως ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσιν. — Ἡ μητρικὴ γλῶσσα λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. — Ἐκ τοῦ πολυμαθεστάτου τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος ἀνδρὸς Βικεντίου Βωβαίου (Vicent Beauvais) παρατηρεῖ τις, ὅτι ἂν καὶ πολλακίς εἰς τοὺς ἀρχαίους παραπέμπη συγγραφεῖς, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὸν Κυϊντιλιανὸν, πάλιν ὅμως ἡ περὶ τούτων κρίσις αὐτοῦ, λίαν ὑπάρχει περιορισμένη. Κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ μάλιστα «καλὸν οἱ ἐθνικοὶ ποιηταὶ ν' ἀποκλεισθῶσι τῆς διδασκαλίας τῆς νεολαίας.» (ἔπεται συνέχεια.)

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Πραγματεία συγγραφεῖσα μὲν

ΥΠΟ Α. HORWITCZ,

μεταφρασθεῖσα δι

ΥΠΟ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ. (α)

Περὶ τοῦ θεωρητικοῦ μαθήματος ἢ περὶ τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας.

Διὰ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν ἐξαιρέτως λόγου ἄξια εἶνε τὰ τῆς ἀντιλήψεως καὶ προσοχῆς τὰ φαινόμενα τῆς μορφώσεως τῶν παραστάσεων, ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ μνήμη, τέλος ἡ νόησις καὶ ἡ γνῶσις (ἔννοια, κρίσις, συλλογισμός). Δὲν εἶνε μὲν εἰσέτι δόγμα καθ' ὅλον ἀνεγνωρισμένον, ὑπάρχει ὅμως θεωρία ἣτις κατέστη πιθανωτάτη δι' ἐκτεταμένης ἐπαγωγῆς καὶ ἐπιτυχούς εὐρετικῆς ἀναλύσεως μῦτη, ὅτι ἡ θεωρητικὴ ἐξ ἀντικειμένου παράστασις μετὰ πάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν καὶ τῶν αὐτῇ ἀκολουθούντων (αἰσθήσεως, ἀναμνήσεως, νοήσεως) εἶνε ἀπλῶς πόρισμα

¹ Συνέχεια τεύχους ἡ, σελ. 194. (τὸ ἐν σελ. 192 στίχῳ 7 φλογιστῶνος διόρθωσον «φλογιστοῦ ὡς»).

ὅπερ προῆλθεν διὰ βαθμιαίας ἀναπτύξεως ἐκ τοῦ ἐξ ὑποκειμένου ἠδέος ἢ ἀλγεινοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ὑπὸ τούτου προκαλουμένης ἀντιδράσεως. Ἄν φαντασθῶμεν ὄντως καταδειχθεῖσαν τοιαύτην γενετικήν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν λόγῳ ψυχικῶν φαινομένων, ὧν ἡ σημασία μεγάλη διὰ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν, τότε δὲν θὰ εἶνε μεγάλη ἀνάγκη ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐπέλθῃ λαμπρὸν φῶς ἐπὶ τῆς θεωρητικῆς παιδαγωγικῆς, ὅτι θὰ εὑρεθῶσιν ἐν αὐτῇ ποικίλα ὠφέλιμα νεύματα, ὁδηγίαι καὶ χειραγωγίαι δι' εὐκολωτέραν ἀντίληψιν, καλλιτέραν διανόησιν, στεγανωτέραν καὶ διαρκεστέραν ἐντύπωσιν, τέλος ὅτι μόνον ἐν ταύτῃ τῇ γενετικῇ ἀναπτύξει εἶνε δυνατόν νὰ εὑρεθῇ ἡ ἀσφαλῆς βάσις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως πολλῶν μεθόδων καὶ ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἀσφαλεστέρα κρίσις τῆς παιδαγωγικῆς πράξεως ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν εὑρεῖ καὶ ἐφαρμόσει.

Ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων προσόντων τοῦ μαθητοῦ εἶνε, ὡς πᾶς τις ἐξεύρει, ἡ προσοχή ἥτις εἶνε ὁ ἀναγκαῖος πάσης φυσικῆς ἀντιλήψεως· εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι αἱ ἰσχυρόταται ψυχικαὶ ἐντυπώσεις, πληγαὶ κτλ. δύνανται νὰ μένωσιν ἀπαρατήρητοι, ἂν ἡ προσοχὴ περὶ ἄλλα πράγματα ἀσχολεῖται. Ὅτι τὸ ψυχικὸν τοῦτο φαινόμενον μετὰ τῶν συναφῶν αὐτῷ τῆς διαχύσεως καὶ ἐμβαθύνσεως (βαθυνοίας), πρέπει νὰ εἶνε λίαν διαφέρον διὰ τὸν διδάσκαλον, διότι ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βᾶσιν πάσης δυνατῆς ἐνεργείας, εἶνε εὐνόητον, ὡς εἶνε εὐνόητον ὅτι πρέπει νὰ φθάσῃ οὗτος νὰ γνωρίσῃ τοὺς νόμους τούτου τοῦ τοσοῦτον σπουδαίου φαινομένου. Οὐχ ἦττον δὲ σπουδαῖα εἶνε τὰ συγγενῆ τῇ προσοχῇ φαινόμενα τῆς ἀναπαραστάσεως, τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἀναπολήσεως (ἀκουσίας καὶ ἐκουσίας ἀναμνήσεως), ἵνα ἐπέρχεται τῷ μαθητῇ ἐν εὐθέτῳ καιρῷ ὅ,τι ἔμαθε καὶ ἵνα μὴ ἐπέρχεται πᾶν μὴ ἀνήκον εἰς αὐτόν, ἵνα εἶνε εἰς κατάστασιν διὰ μεθοδικῆς ἀναπολήσεως νὰ διαθέτῃ τὰς ἀποκτηθείσας γνώσεις του μετὰ τινος ἐλευθερίας. Δὲν ἐννοοῦμεν ὅμως ἐνταῦθα τὰ παιγνιώδη τεχνάσματα τῆς ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει μνημονικῆς. Καὶ ἡ τελειοτάτη ψυχολογία οὐδέποτε θὰ κατορθώσῃ νὰ εὔρῃ τὸ περίφημον χωνίον, δι' οὗ ἡ γνῶσις εἰσέρχεται τόσον εὐκόλως καὶ καταλλήλως εἰς τὴν κεφαλὴν, ὡς ὁ οἶνος εἰς τὴν φιάλην. Ἄλλ' ὅτι ἡ γνῶσις τῶν ψυχικῶν ὄρων τῆς ἀντιλήψεως, ἐντυπώσεως καὶ διατηρήσεως τῆς διδαχθείσης ὕλης εἶνε ἀναγκαίως σπουδαιοτάτη διὰ πάντα διδάσκαλον εἶνε πρόδηλον, ὡς καὶ ὅτι ἡ νόησις καὶ ἡ κατανόησις τῆς διδαχθείσης ὕλης ἀποτελεῖ πρὸς τὴν ἀντιλήψει καὶ διατηρήσει τρίτον ὁμοίως ἀξιόλογον σημεῖον.

Ἡ νεωτέρα ψυχολογία ἔχει λοιπὸν καταδείξει ὅτι καὶ ἡ προσεχὴς καὶ προσέτι καὶ ἡ ἀκουσία καὶ ἡ ἐκουσία ἀνεκπαράστασις ἀκολουθεῖ τὸν ἀπό-

μον τῶν ἐκάστοτε ἰσχυροτάτων συναισθημάτων, ὅτι ἡ ἀντίληψις, ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐκ νέου γνῶσις στηρίζεται εἰς μακροτέραν σειρὰν φαινομένων, ἐν οἷς ἡ πρόσκλητος κλίσις, τοῦτ' ἔστιν ἡ συνήθεια, ἄσκησις καὶ ἰκανότης τινῶν ἀντιδραστικῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες πρωταγωνιστοῦσι καὶ τέλος ὅτι ἡ ἀφομοίωσις, τοῦτ' ἔστι, ἡ κατὰ τάξιν τῶν νέων ἐν τῇ σειρᾷ τῶν γνωστῶν παραστάσεων, ὡς καὶ τὸ αὐτῷ συναφές ἐννοεῖν, κατανοεῖν κτλ. συνίσταται εἰς τὴν ἰδιάζουσαν τελείωσιν τοῦ δυνατωτάτου συναισθήματος ἐπὶ παντὸς ἀσθενεστέρου, ἧτις γίνεταί διὰ τῆς ἐνεργητικῆς συντομεύσεως δυνάμει τῆς βαρύτητος καὶ εἰς τὴν διὰ τούτου ἐπιφερομένην ἀνάκτησιν τῆς διὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν νέων τεταραγμένης ψυχικῆς ἰσορροπίας. Εἰδικὴ δὲ ἐργασία καὶ ἀποδείξεις τούτων τῶν ἐνταῦθα μόνον ἀδρότατα δηλουμένων πράξεων καὶ θεωριῶν δὲν πρέπει νὰ προσδοκᾶται φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐνταῦθα.¹ Ἐνταῦθα ὁμῶς δύναται μόνον νὰ ἀποδείξη τις ὅτι βεβαίως ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν ψυχικῶν τούτων θεωριῶν εἶνε νὰ προσδοκῶμεν νέαν ὠφέλιμον πρόοδον, ζωοποίησιν καὶ ἀνακκίνισιν τῆς θεωρίας τῆς παιδαγωγικῆς.

Ἄξιον ὁμῶς λόγου ἐνταῦθα πρὸ παντὸς εἶνε τοῦτο ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ πράξις μετὰ τῆς εἰς τὴν πράξιν ἰδίας ἀσφαλοῦς ἐφαρμογῆς καὶ εὐστοχίας εὔρεν ἀπὸ πολλοῦ ἐν γένει ταῦτα τὰ ἀληθῆ στοιχεῖα πάσης παιδαγωγικῆς ἐνεργείας, ὡς τε αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ πολλὰ τῆς ψυχολογικῆς θεωρίας εἰς ὑποστήριξιν. Ἡ δὲ προσοχὴ τοῦ μαθητοῦ διεγείρεται, ἂν ἐλλείπη τὸ ὑλικὸν συμφέρον, δι' ἰσχυρῶν προτροπῶν τοῦ φόβου ἢ δι' ἐλπίδος (δὲν εἶνε ἀνάγκη πάντοτε βέβαια νὰ εἶνε ἡ ἐν τῇ γωνίᾳ κεκλιμένη βακτηρία ὁ ἔσχατος οὗτος τρόπος· ἀλλὰ τὸ σέβας καὶ ἡ ἀγάπη διὰ τὸν διδάσκαλον δύναται νὰ εἶνε ἔτι ἐνεργητικώτερα). Οὕτως ὁ συναθροισμὸς καὶ ἡ συγκέντρωσις καὶ ἡ ἀνάμνησις, ὡς ἡ ἐπὶ πολὺ διατήρησις ἀτόπων διανοημάτων, παραναγκάζεται διὰ τῶν αὐτῶν μέσων. Ἦδη αὐτὰ ταῦτα τὰ μέσα πρέπει καὶ διὰ τὸ κατανοεῖν καὶ ἐννοεῖν νὰ εἶνε ἐν χρήσει. Ἰσχυραὶ δὲ προτροπαὶ πρέπει εἰς τὸν μαθητὴν νὰ παράγωσι τὴν καλὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐν τῇ συγκετρώσει τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημείου, ἂν καὶ ἐνταῦθα πρέπει φυσικῶ τῷ λόγῳ μᾶλλον νὰ ἐπισύρῃ τὸ ὑλικὸν συμφέρον εἰς τὸ ἀντικείμενον ἢ τὰ πειθαρχικὰ αἰσθήματα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδος, τὰ ὅποια ἠδύναντο ὑπερβολικῶς ἐφαρμοζόμενα νὰ ἀπομαραίνωσι τὸν μαθητὴν. Ἄλλὰ πρέπει ἐνταῦθα νὰ ἐκτελεθῇ τὸ πᾶν ἡ παιδαγωγικὴ τέχνη τοῦ διδασκάλου. Ἴνα

¹ Πρέπει πολλῶ μᾶλλον διὰ τοῦτο νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὰς ψυχολογικὰς ἀναλύσεις, μάλιστα τὴν ἀνάλυσιν τοῦ νοεῖν. Halle 1872.

κάμη τίς τι καταφανές, ζητεῖ νὰ παραστήσῃ αὐτὸ τόσον συγκεκριμένως καὶ καταληπτῶς ὅσον εἶνε δυνατόν, τοῦτ' ἔστι λαμβάνει διὰ γενικὴν τινα πρότασιν εἰδικὸν παράδειγμα, διὰ νὰ συγκεντρώσῃ ἐγγύς ἐπὶ τοῦ μέρους τὴν πνευματικὴν δύναμιν, ἥτις δὲν δύναται εἰσέτι νὰ περιλάβῃ τὸ ὅλον, καὶ μάλιστα ἐκλέγει τὰ παραδείγματα ὅσον δύναται ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἀμέσων ἀντιλήψεων καὶ ἐνδιαφερόντων συναισθημάτων τοῦ μαθητοῦ, (κεράσια, μήλα, ὡς πρέπει νὰ χρησιμεύωσι διὰ τὰ μικρά, (ἵπποι, κῦνες καὶ τὰ ὅμοια διὰ τὰ μεγαλεῖτερα παιδιά).

Οἱ πρότεροι τῶν ἡμετέρων εἶχον ἐννοήσει ὅτι ἰσχυρὰ συναισθήματα χρησιμεύουσι νὰ ἐντυπώσωσι τι μάλιστα στερεῶς εἰς τὴν μνήμην. Οὕτω ἐπὶ τῆς ὀρθοθεσίας δυνατὰ ἐκολάφιζον νέους τινάς· τοῦ δὲ κολαφισμοῦ ἀνεξλάειπτος ἐντύπωσις ἐφαίνετο ὅτι συνεβάλετο εἰς τὸ νὰ παγιωθῶσιν ἐν τῇ μνήμῃ οἱ τύποι τοσοῦτον ὅσον τὰ ἀνεξάλειπτα μνημεῖα.

Τὸ αὐτόματον (spontaneitael) τῶν ὑψηλοτέρων πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἐπιθεωρητικοῦ τῶν κατωτέρων αἰσθητικῶν δυνάμεων παρατήρησαν ἤδη καὶ οἱ παλαιότεροι ψυχολόγοι καὶ πολλάκις ἐπραγματεύθησαν περὶ αὐτοῦ. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἔμεινε καὶ διὰ τὴν νεωτέραν ψυχολογίαν οὐχὶ μόνον ἐξ ἴσου ἀξιόλογος, ἀλλὰ καὶ τώρα μόνον ἐπίσταται νὰ ἐννοῇ αὐτὴν ὀρθῶς καὶ νὰ πραγματοποιῇ, ἐν ᾧ ἐκείνη οὐδὲν ὀρθὸν ἤξευρε νὰ ἐπιχειρῇ μὲ αὐτήν. Πῶς πῦρ καὶ ὕδωρ, πῶς τὸ ὅλως αὐτόματον πνεῦμα καὶ τὸ ὅλως ἐπιδεκτικὸν αἰσθητικὸν συνέρχονται ;

Ἡ νεωτέρα ψυχολογία μετατρέπει τὴν ποτὲ ἄκαμπτον καὶ ὅλως ἄσχετον διχοτομίαν εἰς τινα ρέουσιν κατὰ βαθμοὺς μεταβάσιν, ὡς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ πνεύματος καὶ σώματος ἐν γένει, ὡς ὁ φυσικὸς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ θετικοῦ καὶ τοῦ ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἢ ὁ χημικὸς τὴν ἀντίθεσιν τῶν ὀξέων καὶ βάσεων. Ἐκάστη ψυχικὴ κατάστασις ἀπέναντι μὲν τῆς πρότερον κειμένης (κατωτέρας) βαθμίδος ἀνεπτύξεως εἶνε αὐθόρμητος, ἀπέναντι δὲ τῆς ὑψηλοτέρας, τῆς ἐπομένως αὐτῇ ἐπιδεκτικῆ· π. χ. ἡ ἀνάμνησις εἰς μὲν τὰ κάτω ἀπέναντι τῆς αἰσθήσεως εἶνε αὐθόρμητος, εἰς δὲ τὰ ἄνω ἀπέναντι τοῦ διανοεῖσθαι ἐπιδεκτικὴ καὶ οὕτω καθεξῆς εἰς πολλὰς βαθμίδας μεταβάσεως. Τὸ αὐτόματον τοῦτο (δύναται τίς νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸ καὶ αὐτονομίαν, ἐλευθερίαν, ἰδίαν αὐξήσιν) εἶνε ὁ ἐξ ἀρχῆς ἰδιώτατος κύριος χαρακτήρ, ὅστις διὰ τῆς ὅλης ὀργανικῆς φύσεως διέρχεται, εἶναι ἢ ἰδιάζουσα δύναμις, δι' ἧς ἡ ζωικὴ καὶ φυτικὴ ζωὴ ἐξυφουῖται ὑπὲρ τὴν νεκράν.

(ἔπεται συνέχεια).